

EUGENIUSZ SAKOWICZ

Abp Jakub Kostiućzuk, *Spoleczne nauczanie Kościoła prawosławnego*, Warszawska Metropolia Prawosławna, Warszawa 2018, ss. 160

Autor książki pt. *Spoleczne nauczanie Kościoła prawosławnego* abp Jakub Kostiućzuk jest arcybiskupem prawosławnej diecezji białostocko-gdańskiej. Od 1995 r. jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym w Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej (ChAT) w Warszawie. Specjalizuje się w zakresie teologii dogmatycznej oraz moralnej, nadto w zagadnieniach administracji kościelnej, a także społecznego nauczania Kościoła prawosławnego. Refleksja teologiczna prowadzona przez abp. J. Kostiućzuka jest bardzo mocna zakorzeniona w nauce biblijnej oraz tradycji Kościoła prawosławnego. Jest otwarta na analizę nietłatwych wyzwań etycznych współczesności. Co więcej, ma bardzo wyraźny wymiar duszpastersko-pragmatyczny.

Ważnym kierunkiem badawczym abp. J. Kostiućzuka jest wspomniane społeczne nauczanie Kościoła prawosławnego. W powyższy nurt wpisuje się szereg publikacji, zarówno publicystycznych, jak i popularno-naukowych i naukowych. Nadto opublikowane homilie, kazania, przemówienia okolicznościowe świadczą o trosce hierarchy o aplikację prawd wiary, w tym fundamentalnej prawdy o zbawieniu człowieka w kontekście jego życia społecznego, w jego codzienności.

Monografia *Spoleczne nauczanie Kościoła prawosławnego* ukazała się nakładem Warszawskiej Metropolii Prawosławnej. Recenzję wydawniczą pracy napisali: metropolita prof. dr hab. Sawa Hrycuniak oraz prof. dr hab. Andrzej Sadowski. Pozycja liczy 160 stron. Jej strukturę wyznaczają: Strona tytułowa, Spis treści, Wprowadzenie, pięć rozdziałów, Zakończenie, Literatura, Abstrakt. Wskazana książka stanowi w pewnym sensie *résumé* dotychczasowych eksploracji, poszukiwań naukowych, refleksji abp. J. Kostiućzuka.

Na okładce zamieszczono fragmenty recenzji wydawniczych. Metropolita Kościoła prawosławnego w Polsce abp Sawa Hrycuniak zaznaczył, iż autor „opierając się na nauce dogmatycznej, kanonach Kościoła i nauczaniu św. Ojców, podjął się opracowania i przedstawienia zagadnień moralnych nurtujących współczesne społeczeństwo, tytułując je «Spoleczne nauczanie Kościoła prawosławnego» [...] Autor przekazuje treści w sposób jasny, zwięzły i dostępny czytelnikowi, a tym samym wnosi do literatury polskojęzycznej cenny materiał dotyczący życia Kościoła prawosławnego”. Prof. dr hab. Andrzej Sadowski tak z kolei określił ocenione przez siebie dzieło: „To pierwsza monografia przygotowana w języku polskim, ujmująca w sposób kompleksowy, a przy tym niezwykle komunikatywny, stosunek Kościoła prawosławnego do najważniejszych spraw i problemów, z którymi ciągle zmierza się ludzkość, w tym także wielu wiernych wyznania prawosławnego”.

Pierwsi, wymienieni wyżej czytelnicy książki – recenzenci – bardzo celnie określili jej walor. Faktycznie, jest to dzieło prekursorskie, które na pewno zainicjuje

dalsze badania, w tym te z zakresu komparatystryki (porównania) stanowisk Kościoła prawosławnego ze stanowiskiem Kościoła rzymskokatolickiego oraz innych Kościołów i wspólnot eklezjalnych w badanej „materii”. W dziele abp. J. Kostiuczuka brak jest wszakże odniesień do nauczania papieży (rzymskich) i wypowiedzi Urzędu Nauczycielskiego Kościoła z zakresu katolickiej nauki społecznej, czy mówiąc bardziej ogólnie – społecznej nauki Kościoła. Na etapie wstępnym, kiedy temat zostaje po raz pierwszy w polskiej literaturze przedmiotu podjęty (a właściwie „zasygnalizowany”), studium porównawcze nie byłoby do końca uzasadnione. Po wydaniu książki *Spoleczne nauczanie Kościoła prawosławnego* wręcz imperatywem badawczym staje się natomiast porównanie (nie konfrontacja) rozumienia tegoż nauczania przez różne Kościoły.

Zanim to porównanie „nastąpi”, konieczne trzeba podkreślić specyfikę głoszenia prawd związanych z wiarą przez katolicyzm i przez prawosławie. O ile autorytetem w kwestiach wiary i moralności oraz katolickiej nauki społecznej jest w Kościele katolickim papież oraz w ogóle Magisterium, o tyle autonomicznym nauczycielem w tych kwestiach w prawosławiu jest poszczególne biskup kierujący danym Kościołem autokefalicznym. Konstatacje patriarchy Konstantynopola nie mogą być porównywane z decyzjami papieża. Przesądza o tym prawda o Kościele, czyli wizja eklezjologiczna przyjęta w prawosławiu.

Rozdział pierwszy, zatytułowany „Spoleczna nauka Kościoła prawosławnego” (s. 11–13) ma charakter wprowadzający. Przedstawione zostały w nim następujące punkty: 1) Kościół prawosławny w kwestii współczesnych problemów społecznych i moralnych; 2) Metodologia wypracowania stanowiska w tematach współczesnych problemów społecznych. Autor konsekwentnie realizował w dalszej części pracy przyjęte zasady metodologiczne. W tymże miejscu nie można nie podać uwagi krytycznej. Tytuł tego wstępnego rozdziału mógłby brzmieć inaczej, jest bowiem niemal identyczny z tytułem książki. Z drugiej strony jawi się pytanie, czy zasadnym jest określanie fragmentu książki liczącego trzy strony mianem „rozdziału”? Ta część mogła być po prostu włączona do Wprowadzenia.

Przedmiot analizy podjętej w rozdziale drugim sygnalizuje jego tytuł – „Źródła norm moralnych” (s. 15–26). Abp J. Kostiuczuk zwrócił tu uwagę na następujące źródła: Pismo Święte, naturalne moralne prawo, nauczanie soborów i Ojców Kościoła, prawo kanoniczne. Zgodnie z tytułem tego rozdziału poszczególne źródła mają charakter normatywny. W rozstrzygnięciu dylematów, problemów, w podejmowaniu wyzwań współczesności trzeba konieczności do nich się odwoływać, odnosić. Inaczej rozwiązania miałyby charakter teologicznej „samowoli”.

W rozdziale trzecim, noszącym tytuł „Autokefaliczne Kościoły prawosławne w kwestii nauki społecznej” (s. 27–46) naszkicowane zostały dotyczące omawianej problematyki stanowiska: patriarchatu konstantynopolitańskiego oraz Kościołów prawosławnych: rosyjskiego, rumuńskiego, greckiego. Na pewno bardzo interesującym byłoby przedstawienie poglądów wszystkich autokefalii prawosławnych na świecie w rzeczonyj kwestii.

Rozdział czwarty, „Prawosławie wobec współczesnych problemów moralnych” (s. 47–87), omawia m.in. następujące zagadnienia: małżeństwa i rozwody, homoseksualizm, aborcja, antykoncepcja, in vitro, eutanazja, transseksualizm. *Notabene* – przybliżone problemy nie wpisują się w katolicyzmie w nurt zagadnień z zakresu społecznej nauki Kościoła. Są one natomiast przedmiotem teologii moralnej.

W rozdziale piątym, zatytułowanym „Życie wiernych we współczesnym świecie” (s. 89–146), naszkicowane zostały następujące tematy: wolność człowieka, obojętność religijna, fundamentalizm religijny, samobójstwo, kara śmierci, kremacja ciał po śmierci, feminizm, kapłaństwo kobiet, ideologia gender. W dalszym toku analizy zastanawia się abp J. Kostiuczuk nad kwestią stosunku Kościoła wobec państwa, polityki i ekologii. W końcu zatrzymuje się nad postem, grzechem człowieka i pokutą przezeń podejmowaną, a wreszcie nad jego dążeniem do świętości.

Rekomendowana pozycja *Społeczne nauczanie Kościoła prawosławnego* stanowi bez wątpienia *novum* w polskiej literaturze przedmiotu. Napisana językiem leksykograficznym publikacja podaje najważniejsze dane dotyczące tytułowego tematu. Jest w pewnym sensie przewodnikiem encyklopedycznym wprowadzającym do zaangażowania w dalsze badania, również w wymiarze ekumenicznym. Prezentowana książka jest pierwszą w języku polskim syntezą prawosławnej nauki społecznej. Autor przybliżył kwestie społeczne oraz bioetyczne podając stanowisko lokalnych Kościołów prawosławnych wobec tychże wyzwań.

Podjęty w monografii problem badawczy nie był łatwy. Autor nie przyjął jako modelu czy schematu swojej pracy też katolickiej nauki społecznej. Podejście to jest w pełni zrozumiałe. Skoncentrował się natomiast na przyjętych w prawosławiu źródłach norm moralnych takich jak Pismo Święte czy nauczanie Ojców Kościoła. Naświetlone tematy (np. aborcja, homoseksualizm, transseksualizm, eutanazja, transplantologia czy feminizm) nie wyznaczają obszarów badawczych w ramach społecznej nauki Kościoła katolickiego. Stanowią natomiast wyzwanie, które zostało w książce podjęte w świetle źródeł norm moralnych Kościoła ortodoksyjnego. Sugerować wypada autorowi, by podjął starania opublikowania dzieła w językach rosyjskim i białoruskim.